

προυσία του όυτε τὰ δικιώματά του γὰ ἐμποδίζουν τίς γνήσιες δημοκρατικές ἀρχές (μόνο ἀρλοικιστάξιδες δημοσιολόγοι μποροῦν νὰ πιστεῦουν, πὼς ἅμα ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν εἶναι Βασιλιάς ἀλλὰ ἰστός, ἐκλεγμένος κάθε πέντε ἢ ἑπτὰ χρόνια, ἔγινε σπουδαία μεταβολή, ἄλλως τε θάρθει κι αὐτὸ τὸ φρούτο μιά μέρα καὶ στὸν τόπο μᾶς, χωρὶς νὰλλάξουν αἰσθητὰ οἱ ἄλλες σι νῆρες τῆς πολιτειακῆς ζωῆς, γιατί μερικοὶ Οὐάιλσονες καὶ Πουσανκαρέδες μπορεῖ νὰ εἶναι πιὸ ἐπικίνδυνοι ἀπὸ τοὺς Γουλιέλμους). Αὐτὸ περιμένουν πάντα τὸ μεσοία (μὲ μικρὸ καὶ μὲ κεφαλιὸ γράμμα) καὶ θέλουν νὰ φύγει ὁ Κωσταντίνος. Εἶναι οἱ... δημοκράτες τῆς μεγάλης πολιτειακῆς. Μὰ ὑπάρχουν καὶ νέα στοιχεία, πιὸ ὀρθολογισμένα, πὸν βλέπουν τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα, πὸν δὲν ἔχουν ἔμμονες ιδέες, γιατί στὴν πολιτικὴ πὸν βασίζεται σὲ ἀνθρώπινες μεταβλητὲς συνθήκες ἀλίμονο σὲ κείνον πὸν παρασέρνεται ἀπὸ τέτοιες. Καὶ τὰ νέα αὐτὰ στοιχεία ἀπὸ τὰ δύο στρατόπεδα, ξεκινώντας γιὰ τὴν ὄρα ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ σημερινοῦ πολιτεύματος, θὰ μποροῦσαν νὰ ὀργανωθοῦν γιὰ νὰ ρηξοῦν τὴν ἀντίδραση. Ἀφίνοντας ὀριστικὰ τὸ Βενιζέλο στὴν καινούργια τοῦ «ὀριστικῆς» ἀπόφαση νὰ μὴν ἀνακατωθεῖ κιὰ στὴν πολιτικὴ, γιατί τὸνομα αὐτὸ προκαλεῖ ῖγην ἀνατριχίλας στὴ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ, ἀφίνοντας ἀρῖοβιστικὲς βλέψεις καὶ δουλεύοντας στὶς ιδέες πὸν ἄλλοτε μᾶς ἔχαν ἐνώσει, πρὶν μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ὑποτῆχθοῦν στὸ βενιζελισμό, νὰ ἐτομαστοῦν γιὰ ἕνα ἰδεολογικὸν ἀγῶνα. Ἄν ὁ σημερινὸς Πρωθυπουργὸς θελήσει νᾶσθει μαζί μας, θὰ εἶταν ὁ ἰδανικώτερος ἀρχηγός. Ἄν τὸν κερδίσει ὀριστικὰ ἢ ἀντίδραση, θὰ τραβήξουμε τὸ δρόμο μονάχοι, ζητώντας μέσα στὶς τάξεις μας τοὺς ἀρχηγούς. Στὴ δεύτερη αὐτὴ περίσταση ὁ ἀγῶνας μας θὰ εἶναι πιὸ τραχὺς, μὰ ἢ νίκη πάντα θὰ εἶναι δική μας καὶ ὄχι σὲ πὸν κειρό, γιατί ἢ ἀντίδραση δὲν μπόρεσε νὰ ριζώσει.

Γράφοντας ἐτοῦτα, δὲν περιμένω νὰ καρποφορήσει ἢ ἰδέα μου. Χαίρω πὼς στὸν τόπο μας προέχουν οἱ μικροφιλοτιμίτες καὶ τὰ προσωπικά. Μὰ ὅταν κανένας εἶναι στὸ κρεβάτι, θρῖσκει εὐκαιρία νὰ ξεδιαλύνει τίς σκέψεις του, (μὲ τὸ ἑλαφρυντικὸ πὸν μπορεῖ νὰ πρῖθοῦν γιὰ πυρετικὸ παραλήρημα), καὶ νὰ τίς γράψει τουλάχιστο ἔτσι, γιὰ νὰ θγάει τὸ ὄχι του.

A. ΤΡΑΝΟΣ

ΤΗΣ ΜΟΝΑΧΙΑΣ ΜΟΥ

Πάντα μονάχη μου στὴν κάμαρά μου,,
 Μ' ἀγάπης ὄνειρα κοντὰ σου ζῶ.
 Σφίγγω τὸν πόνο μου μέσ στὴν καρδιά μου,
 — Αἰώνια ἐσένανε σὲ ἦσκιο θωροῦ. —
 Ἔλα πιὰ... Πέρασαν χρόνια πὸν λείπεις...
 Μαγιά σου κόλαση μοιάξ' ἢ ζωή...
 Ἔλα κοντὰ μου... μὴν ξαναφύγεις,
 Γιατί μὲ νέρωσεν ἢ συλλοή.
 Γιὰ συντροφιά μου μόνο μοῦ μένουν
 Ἐάνθια πὸν μοῦστειλες τὰ θγενικά,
 Κι αὐτὰ, γιὰ δὲς τα, θλιμμένα γέρνου
 Νὰ μαρᾶθοῦνε σιγά...σιγά...

Χίος.

ΦΟΥΑΜΕΝ

ΜΠΡΟΥΣΣΟΣ

16

Ἡ δέμτερη ἱστορία ἔτυχε στὸ γνωστό. Καθὼς διαβαίνομε τὸ πέραμα ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πρὸς τὴ δεξιά ὄχτη, εἶδα τρεῖς ταξιδιώτες, ὄχι καὶ τόσο χωρικούς, πὸν καθισμένοι κοντὰ σὲ ἕνα λεβεντόκορμιο δέντρο μαγέρεθαν. Τὴ σιὰ τους, πρόχειρη καὶ πετρόφτιαστη, τὴν εἶχαν στημένη στὴ βάση τοῦ κορμοῦ, ὥστε ἢ φλόγα ἀνεβζίνοντας καψάλιζε τὴ φλούδα. Στάθηκα καὶ τόλιμσα νὰν τοὺς παρατηρήσω ἄν δὲν εἶτανε σκληρὸ πὸν γιὰ μιά μικρὴ τους ἔτσι περαστικὴ ἐγκοιλία κατὰστρεφαν ἄδικα ἕνα τοῦ Θεοῦ ἀριστούργημα, αἰώνιον πλάσμα· ὁ κόπος τους δὲ θὰ πλήθαινε δὰ καὶ πὸν ἄν ἔχτιζαν τὴ σιὰ λίγο παρῖκει. Καὶ κατὰστροσα μιά μικρὴ διδαχοῦλα. Τὸ πὸν ἅμα κατὰστροφοῦν τὰ δέντρα, σιγὰ δὲν ξαναφαιτρώνουν ἄλλα ὄμοια(1), παρὰ χαμὸδεντρα χωρὶς ἀξία· πὸν ὅταν καὶ ἀπτὰ χαθοῦν, φέβγει τὸ χῶμα. πὸν τότες οἱ θελκτικὲς ἀρτοὶ πρωτόγονοι παρῖδεισαι καταντοῦν ἀπελιτιστικὰ παντοινὴ ξεραῖλα κτλ. Ἄπὸ τὴν ἀπάντησή τους ἔβλεπε τὸ ἦξερσαν πὸν ἔπρεπε νὰ φείδονται τὰ δέντρα. Μὰ εἶπαν πὸν ὁ δικὸς τους τρόπος δὲν τὰ πείραζε· πειράζονται μονχὰ ὅταν οἱ φωτιὲς ἀνάθονται μέσα στὶς κορυφές. Διὸ τρεῖς κορυφές ἐκεῖ κοντὰ, μάθος καρθονιασμένες, μαρτηροῦσαν πὸν τοῦτο ἀληθινὰ γίνεται σισηματικά. Γιατί, προφιλῶμένη ἔτσι ἢ φωπὰ ὀλόγυρα μέσα στὴν κορυφὰ, ἐνεργεῖ, ἐνὸ στὰ ἀνοικτὰ, ὅταν τὸ παρῖμακρὸ φυσάει, σκορφαίει ὁ ἀνεμος τίς φλόγες καὶ δὲ γλύφουν τὸ τσοκαλί.

Τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς φαιτικῆς κατὰστροφῆς τὸ βλέπεις ὄχι μονχὰ ἐδῶ στὸ ἑφτερο τάχα βασίλειο, παρὰ παντοῦ ὅπου κρατεῖ ἢ σιλή μας. Ἄλλοτες ἢ Κύπρο, στοὺς καιροὺς τῶν Φράγκων, φημιζοῦσαν ὡς πηγή ἀφθονῆς ναιπηρήσιμης ξυλίκης· τί ἀπόγινε ὄλος ἐκεῖνος ὁ στολισμὸς καὶ πλοῦτος; Στὴ Μυτιλήνη εἶγε ἕνα ὀραιότατο λόγγο τσάμια (ὅπως ἐκεῖ λένε τοῦζικα τοὺς πέφκους), μὰ καὶ ἐκεῖνος τὸ περισσότερο ἀφανίστηκε. Στὸν Σέλιον τὰ θονὰ τῆς Κρήτης πέρασα ἕνα δάσος ἀγροικαπάρισα — σπανιότατης νομίζω λογιῆς δάσος — ὀλότελα ἀποτερωμένο. Στὴ Ρόδο, ὅταν ἔμενα στὸ μοναστήρι, μοῖλεγε ὁ γούμενος πὸν μιά ἐπιτροπὴ χωριανοὶ παρῖουσιώστηκαν καὶ τὸν παρῖκουσσαν νὰ πρῖπολήσει τὸ μοναστηριακὸ δάσος τῶν πέφκων ὥστε νὰν τὸ σπειροῦνε, καὶ ἀφτὸς, ἀντὶς ἀμέσως νὰν τοὺς δώσει τὴν πιὸ θαιριά του κατᾶρα, μοῦ ζήτησε τὴ γνώμη μου ἄν δὲν εἶτανε φρόνιμο καὶ κερδοφόρο νὰ σιμορφῖθαι. Ὅμως πὸν κερδοφόρο; Τὸ πὸν πὸν ἰθθαῖζε διὸ σοδιές, μὰ μὲ 10 ο)ο καρπὸ καὶ μὰ μὲ 5, ἔπειτα ἴσως μῖτε

(1) Ὁ Henry O. Forbes (Eastern Archipelago σελ. 132) λέει : «Ὅταν τὸ παλιὸ δάσος ρημαγτεῖ, τὰ κατοπινὰ δέντρα εἶναι τὰ περισσότερα ἀλλοτικῆς φυλῆς, φυλῆς σπᾶνας στὸ παλιὸ τὸ δάσος. Στὴ Σουμάτρα δέντρα μὲ ξύλο σπανιότατο καὶ πολυτιμότερο κόβονται, μισοκαίγονται, ἔπειτα ἀφίνονται νὰ σαπίσουν. Ἐκεῖ ἀνάμεσα στοὺς κορμούς θερφῖουν ἴσως διὸ σοδιές, ἔπειτα ἢ γῆς ἐγκαταλείπεται καὶ γλήγορα γεμίζει τιποτένια δέντρα ἢ κυριέβεται ἀπὸ ἀξερῖζωτο παλιόκορτο».

Μὰ καὶ μὲ τὰ παλιὰ δέντρα χάνονται καὶ διάφορα βοτανικὰ εἶδη. Πρῶτσα τὸν καθηγητὴ Δημάδη—ἐμπειρο συστατιστὴ—ἄν τοῦτο ἔγινε ἐδῶ στὴν Ἄτικκῆ, καὶ μὲ βεβαίωσε μὲ ἕνα μελαγχολικότερο κῶνημα τῆς κεφαλῆς.

και τη σπορά. Στη Σάμο στα 1901 ξίμεινα διό μέρες σε ένα ρομαντικότατο μοναστηριακό φολιασμένο κάτοιο στο βόρειο σύδεντρος κοιλάδας με λόφους γύρω επίσης σιδεντρος από γλυκεφιδυρους και μυρωμένους πέφκους, μα άκούω ρημάχτηκε και ή ρομαντικά εκείνη γωνιά. ή άξια να ένδοισάσει κάθε φυσιολάτρη(2).

Στό λεφτερο πιά τοῦτο βασίλειο, όπου ή μόνη γνωστή λεφτεριά είναι τής κατιστροφής και τής άταξίας, ξέρομε τό τί κακό γίνεται. Έκει στην Αιτωλία όπως ήλέπο από τό πολύτιμο βιβλίο του Woodhouse ή κατιστροφή στα έλλατα είναι τρομερή. Τό Πήλιο πάει να γυμνωθεί από τις μεγαλόπρεπες όξίες του. Και παντού τά ίδια. Και άν καιά φορά κινένας άπλοικός δασοφύλακας, παίρνοντας τή δουλιά του σοβαρά, στοχαστεί να περιορίσει τό κακό, ξεφυτρώνει ό άπαισιος βρωμοβουλεφτής και με πρώτο τόν άγκυλαίε στό καθαυτό του χρέη, πού είναι σέβας και ευλοφροσύνη προς τόν ψηφοφόρο. Ή παίρνει τήν έξουσία στό χέρι του ό ψηφοφόρος και συγγυίζει ό ίδιος τό φύλακα. Έτσι μετά τήν τελεφτίλ έξλογή πρώτη δουλιά τών διαβόητων προνομισών Μενιδιούτιδων είτανε να χιθόνε σα λύκοι άκίανω στην Πάργη — πού δέκα άτέλειωτα χρόνια του θωροσίανε λαίμαργοι τά φρετικά πλούτη — και να άρρίσαν τό πέλενι στα έλλατα και από πάθος τή ρεμύλα μέσζ και στην περιοχή του Φθισιατρείου. Ο φύλακας θέλησε να άντιλογήσει, μα μια καλοσημάδεφτη Μενιδιούτιχη σμάρα τόν προάλασε και τότε και διά βίον ένώ σύγκαιρα ή φρετιά προπολίωσε τό δασορχείο. Άτός του ό σεβιστός γιατρος Θάλης, πού με τάση άφροσύνη και επιστήμη φροντίζει τούς σπρητικούς, άνεργάστρες, όντως προσιάτης τών δέντων, να λείψει άρκετές δδομάδες από τό φιλανθρωπικό του έργο, μήπως πάθει τό πάθημα του δασοφύλακα.

Κάτι μέτριο έτιχε στα 1862 και με τις μουριές τών Αίσων, όπως δηγάζω ή κ. Αιδορίχη (Σελίδες τινές τής Ιστορίας του Όθωνα, σελ. 116). "Όταν, λέει, ό Γεώργιος πρώτη φορά πήγε καθάλα προς τά Αίσια, οι χωρικοί έσπιναν προς Ισάντησιν. Ο Γεώργιος θέπει καθ' όδον υψώτες κομμένας, ως και τάς τού χωρίου, και έρωτά διατί τά λαιπρά αυτά δένδρα κομμένζ; Ο γεροντότερος χωρικός άπαντά: Μά, Μεγαλειότατε, αυτά τά έφύτευσεν ή Άρχλίη διά να κάμωμεν τό μεταξί μας, καθώς και τήν έξκλησίαν αυτή έκτισε και τό σχολείον και τά περισσάτερα σπίτια μας: τά δένδρα τά έκόμημεν, τά έξφοριζώσαμεν, δέν ήξήρωμεν τώρα τί να κάμωμεν με τήν έξκλησίαν και τό σχολείον. Κτλ."

Μια παραξικάρδια ρεμύλα είδα στα 1898 στην Κάντανο τής Κρήτης. Ή Κάντανο είχε διαλό πληθυσμό, Χριστιανούς και Μουσουλμάνους, και όταν έξσπασε ή έπανίασιση, άνεργάστηκαν οι Χριστιανοί νάν τήν άρρίσαν και να καταρύγουν κάτω στα Χανιά. Τότες χέρι χέρι οι Μουσουλμάνοι έβζλαν τοικούρι στα χτήματα τών Χριστιανών. Τίς καρυδιές τις περιάρχαζαν και έτσι τις μύρζανω, και έδλεπες παντού

κάτι θεόρατα δέντρα κατάξερτα. Τις ελιές τις έκοψαν σύριζα, μα έπειδής και έτσι ξαναθάλλουν έσκολα, τις άποτέλωνωγ για πάντζ καιγοντάς τους τόν κολοθωμένο κορμό. "Όταν έπειτα, άφου άδισαν τήν Κάντανο οι Μουσουλμάνοι, γύρισαν οι Χριστιανοί, έξυκαν και έκείνοι τά ίσα στα μετόχια (όπως στην Κρήτη λέν τά χτήματα) τών Μουσουλμάνων, ώστε ή κοιλάδα τής Κάντανος, πού πρέπει πριν να είτανε ένας μαγεφτικός παράδεισος άπ' άκρη ως άκρη, είχε καταντήσει ρημαδιό. Μήτε δέντρα μήτε σπίτια, μήτε καν δρόμοι. Παρατήρησζ τότες σε ένα συνοδοιπόρο μου Κρητικό πώς κοίμας είταν και έθελοντική φτώγια αυτή ή καταστροφή, και μου άπάντησε με ένα έπιχείρημα πού, σα λογαριάσεις τά περιστατικά τά τότες, δε μου φάνηκε και τόσο παράλογο. "Όταν, είπε, στα 1866 είχαν τό ίδιο παραιτήσει οι Τούρκοι τήν Κάντανο, τούς ρημάξαμε τά μισά τους δέντρα, και λοιπόν, μήν έχοντας πώς να ζήσανε, δε γύρισαν παρά οι μισοί: τώρα πού τούς ρημάξαμε και τά άλλα μισά, δε θα γυρίσει κανείς τους. Έτσι άκούω και έγινε.

Τόν δλεθρο τής καρυδιάς με τό βαιλό περιχάραγμα τής φλούδας τόν είδα και στην Κλαμπάνα όταν άνέβαινα προς τό Μέτσοβο για τά Γιάνενα στα 1913. Στην άκρη ενός χωρικού είτανε μια σειρά άμυλόκοφρες καρυδιές, όλες καλοτερά χαραγμένες και ξερές. Ή γειτονιά τους άπόδίδε τά σπατά να φτουρήσουν, και ό νοικοκύρης του χωριου πήγε τή νύχτα και άσπλαγχα τις περιάρχαζε. Τό όφελός του μπροστά στη ζημιά πού προσέφησε μηδανινό: μα ή καρυδιγα ψυχή τέτις ψιλλολογήματα δέν τά λογαριάζει.

Κυρίες μου και κύριοι, όσοι συγγυίζετε στο Ζάππειο, κάμειτε διά τρία δήματα παρακαλώ ίσα προς τόν προγονικό και κοσμοξαικουμένο Ήμισό εκεί κοντά στο Στάδιο. Μέσα στην κοίτη του άλλες έθζλλαν ένα σωρό μικροδάφνες, πού στον κρηό του άνδισαρού τό κλοκαίρι — ίσα ίσα όταν κατακλίθετε τό Ζάππειο — τή ζωήρεθαν και στόλιζαν με τά χρώματά τους. Έκείνο τό μέρος τώρα διάλεξαν οι καρυδιές για να πετούν τά χρώματά τους και οι καρφεζήδες τούς άδισους τενεκέδες. Καταστρέφονται λοιπόν οι μικροδάφνες και στον τόπο τους χρίζετε μια έστία λέρας. Άφτό έτιχε νάν τόν παρατηρήσω τήν ήμέρα όταν ό επιτελιόχης κήρυγγε πώς κοιθιολήθη χοντροζως στην Άσία τόν πολιτισμό: σπάθηγα λοιπόν και σιλλογίστηζ τί λογής άρκεγες πολιτισμό; Τόν πολιτισμό, κυρίες μου και κύριοι, δέν τόν άποτελεί ό ξενομαϊουδισμός: άλλα είναι τά συστατικά του, και ένα τους ή φιλοκαλία, πού μας λείπει όλότελα όταν μπροστά στα μάτια μας βασίλεύει τέτιος θανταλισμός και λέρα χωρίς να μίς συγγυεί. Δείχνει και κοιτσουκεφλά τό να γίνεται μέσα στο Ζάππειο κάθε τόσο ζουγραφική έκθεση, και ή ζουγραφία ή άπείρες φρεές πολιτισμότερη του κλασικού ποταμού διά δήματα παρέκει να παραδίνεται έρμαιο προστυχιός και θανταλισμού. Για τοῦτο έγω φρονώ, κυρίες μου, πώς όλες άφτές οι καινούργιες ιδέες για χειραφέτηση, άνώτερη μόρφωση κτλ. είναι πρόωρες. Άφτές βρίσκονται περι τό Ώμέγα του πολιτισμού, και έγω άμφιβάλλω άν καλά καλά ξεσκολιάσαμε τήν Άρφα. Και οι ιδέες αυτές δέν είναι παρά ξενομαϊουδισμός. Έ-

(2) Όπως λέει ό Borrow (The Bible in Spain, κεφ. VI), από όλες τις ήδονές καιιά δε γοητέβει τόσο μερικές καρυδιές όσο ή μουσική τών δασών και τών ρεμάτων και ή θέα τών φυσικών καλλονών.

πικίντυνο όμως γιατί θα πάρουν όλες οι Μενιδιάτισσες ψήφο.

Την αναλγησία άφτη προς τὰ δέντρα και τή φυσική καλλονή τήν έχοιμε κοινό χαρακτηριστικό με κάτι άγριες φυλές, όπως λ. χ. του Ανατολικού Αρμενίου (δες τή σημείωσή μου άρ. 1), ή με τὰ κοιμισμένα Λατινικά έθνη τής Νότιας Αρμενίας, όπως δηγάται ο Belt στο τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου του. Μά έμεις είμαστε πενιάπασι άδικαιολόγητοι, γιατί κανένα έθνος υποθέτω στον κόσμο δεν ταξιδέβεται τόσο, έχοντας έτσι κάθε εφκαιρία να δει του πολιτισμού τὰ άγαθιά. Όμως δε φαίνεται να ποριζόμαστε πολύ κέρδος από τήν καλή μας άφτη τήχη· κάτι ήθική ή διανοητική πεχυδεμοσύνη στέκει άιπόδιο. Μιά φορά, περνώντας με τὸ βιπόρι τὰ στενά τής Έβροιας, παρατηρούσα τὰ μαγεφικά της τοπεία. Έκει ένας Αμερικάνος δικός μας πλησιάζοντας με μια στιγμή, του είπα να κοιτάξει πόσο ώρακι εκείνα τὰ μέρη. Μπῶ, απάντησε καταφρονητικά, έμένα μου φαίνονται άγρια. Φοβούμαι μήπως είταν τύπος μας άφτός ο άνθρωπος. Ταξίδεψε τὸν κόσμο δίχως τίποτα να διδαχτεί, μήτε ίσως έμαθε να χρίεται άλλο παρὰ τὴς κατινές και τὰ μπάρ του Σικάγου.

Λέει ο Delizze : Qui sait aimer les champs sait aimer la verrue. "Όποιος ξέρει να αγαπάει τήν έξοχή, ξέρει και τήν άρετή. Αλλά και αντίθετα, όποιος δεν αγαπάει τήν έξοχή και τὰ δέντρα της, άφτός δεν ξέρει τί θα πει καλοσύνη, καταντάει αναλγητικός και προς τὰ ζῶα, ακόμα και προς τὸν άνθρωπο. Τήν αναλγησία άφτη παντού τή βλέπεις έδώ ολόγουρα σου· άλλοι βροσνίζον τὰ ζῶα, άλλοι άδιαφοροῦν όταν τους βλέπουν τὸ βάσανο. (Όταν πήγαμε στην Καλαμιά με τὸν Ταγκόπουλο στὰ 1912, έτιχε να διαβάσουμε στις τοπικές εφημερίδες πὸς οι κάτοικοι μελοτούσαν τὸν ὠραισμό της, είδαμε όμως και πὸς στην άγορά τυφάνουσαν τὴς ὄρνιθες, περιφερόντας τις σφιχτοδεμένες πέντε έξη μαζί άνάποδα, ενώ οι μουστερήδες τους στριφογύριζαν τὰ πόδια όταν τις έξτάζαν για να διαλέξουν τήν πιὸ παχιά. Έγραφα τότες σε μια τοπική εφημερίδα πὸς, αν αγαποῦσαν οι Κομμουνιστικοί τὸν πολιτισμό, ατίς ὠρεπρούς καλύτερα ὡς σταματοῦσαν πρώτα τὸ βάρβαρο βουσανιστήριο τὸν πουλιών· μά ο συντάχτης δεν τύπωσε τὸ γράμμα. Έμαθα έπειτα πὸς και με μεχτήριζε. Μῶς ήρθε έδώ τώρα και ο Πάλλης, και δε βρήκε για τίποτα άλλο να μῶς μιλήσει παρὰ για ὄρνιθες.

Στὴ Σαλονίκη πρώτη φορά είδα τήν περιεργή και απάνθρωπη μέθοδο πὸυ φροτῶνονται έδώ τὰ βόδια στα καράβια. Τους περνοῦνε θηλῶ γύρω στα κέρατα, και ενώ τὸ ζῶο στέκει άναμισσώντας άμέριμνο στο μύλο, άξαφνα βρίσκει τὴν άέρα, και έτσι κερρσένε από τὰ κέρατα κατεβάζεται στο άμπάρι. Απορῶ πὸς δεν ξεριζώνονται τὰ κέρατα, γιατί τὸ τέντωμα πρέπει να είναι φοβερό. Καί ο πόνος τὸ ίδιο, και είναι τροχικότατο θέαμα να δεις στη ματιά του βωδιου τήν έκπληξή του και τὸν τρόμο. Διάβασα κάποι πὸς και άφτό τὸν άκαρδο τρόπο τὸν έχοιμε κοινό με τους κοιμισμένους και άναίσθητους Λατινικούς λαούς τής Νότιας Αρμενίας.

Ένα φριχτό θέαμα είδα τὸν περασμένο Μάρτη ενώ κατέβαινα από τὸν Αη Γιώργη προς τὸ σταθμό τής Νεμέας. Απάντησα εκεί ένα τέρας πὸυ στο σιά-

ρι γύρω του μοιλαριου του πέντε έξη άρνιά τὰ είχε κομμασμένα από τὰ πόδια. Ο Αη Γιώργης από τή Νεμέα άπέχει ὡς δέοιμισ ὠρες, και τόσοσ καιρὸ έτρεπε να άμοιρα να μεταφρόβουνται. Θρηνοῦσαν με ένα σπαρχικό τρόπο, ίζανό, όπως λέει ο Σεξπύρος, να βγάιει λυπημό από σκληρά και σιδερένια σπάχνα και από Τροταίριες φηγές· ὄχι όμως από Μορατικη. Στάθηκα και τὸν έξόρισσα να τὰ πονέσει και σφάξει, μά χαρογέλασε εθρονικά και

περναίει τὸ τέρας τὸ σκληρὸ χωρίς να μου μιλήσει.

Πανάθεμά τὸν τὸν καινούργο ! "Είσι πὸς, όταν παίει στην κόλψη, να περιφέρεται κομμασμένος άνάποδα στον αῖωνα τὸν άπαντα, ενώ χαρογελαῦνε από ὄφες διαβαίνει μυριάδες άγριογαμοῦτσουνα στοιχιά ! Λέει ή δημοσκία Αίλαιος οιατείρει φηγῶς κτηνῶν αῦτου» (Παροιμ. 12,10.)

Σ' άφτό τὸ κεφάλαιο τής συμπεριφοράς προς τὰ ζῶα περπατοῦμε μέσα πίσω από τους Τούρκους και κατά τὸν έπιτελέρη προέκει να άνθρωπίζοιμε. Οι Τούρκοι τὰ συμπονοῦνε. Θυμάμαι στα Γιάννα, όταν πρωτοπήγα εκεί στα 1906, στο Τούρκικο νεκροφείο μέσα χαμηλά σε ένα δέντρο κοντὸ στο δρόμο, ὅπου περνοδιάβαιναν ήλθρος κόσμος, ένα άντρογόενο λελέκια φρόντιζαν φιλόστοργα τή φολιά τους και χρστοῦσαν τὰ ράμφη με τὸν κομικό δικὸ τους τρόπο. Τόσο δε φανταζόντουσαν πὸς μπορούσε κανείς να τὰ πειράξει. Καί λελέκια θαροῦσεσ παντού, σε δέντρα και σε κεραιδίδια. Μά σαν ξαναπήγα στα 1913, μέλις λίγο μετά τήν κατοχή, είχαμε σφεδόν λείψει ολότελα, γιατί τὰ είχαμε βάιει στο σημάδι. Τὸ μαρτυράει άφτό και ο Γρανίτσας (Τὰ Ήμερα και τὰ Άγρια του Βουνοῦ και του Αόγγου σελ. 135) : «Μέν η δύο εβδομάδας άφου έπεσαν τὰ Γιάννα, ή πρώτη έπιτροπή τὸν Τούρκων πὸυ ήγινε και τὸ πρώτο παράτονο ήτο για τους προβολισμούς και τὸν λελεκιών». Κάτι παρόμοιο ήγινε και με τὰ ίερά περιστερία τής Αίαισας. Μάξ με τὸ στρατηγὸ Σκαρλάτο Σούτσο είχε κατὰλαβε τή Αίαισσα ένας συνταγματάρχης του ίπτικου Αγγελόπουλος, ταχτιφς κληηγός, πὸυ όμως κληηγόσε για να τρώει, ὄχι από σπορτικό ένθουσιασμό, και πρώτη του δουλιὰ στήθηκε από τὰ παρήθοιά του να σκοτόνει τὰ περισσότερα του Τζαμου(3). Οι Τούρκοι έστειλαν έπιτροπή να παραπνεδοῦν, και ο Σούτσος προσπαθήσε να σταματήσει τήν ίεροσυλία. «Τί λές, στρατηγέ μου, απάντησε ο Αγγελόπουλος, έμαγεσ να δεις; Αφτὰ καλέ είναι τετράπτερα», και τὸ έπιχείρημα νίκησε. Αφτὸ άκουσα τὸν ίδιο τὸν Αγγελόπουλο να τὸ δηγάται με άφτοκαμάρι άπφραντο.

Ο Μοριάς άλλοτεσ είτανε γιομίτος λελέκια; μά στον καιρὸ του σηκωμού τους ήγινε τὸ ίδιο συστηματικός διωγμός και ξαφανίστηκαν. Λέει ο ίεροπόστολος Hartley σελ. 27 και 374 του βιβλίου του πὸυ άνάρρησ πριν : «Τὸν Έλλήνων ή αντίπαθηα προς τους Τούρκους προχώρησε τόσο, ὡστε κατὰστρεψαν όλα τὰ λελέκια του τόπου. Όταν ρώτησα τὸ λόγο, μου ξήγησαν πὸς τὸ λελέκι είναι Τούρκικο πουλι, πο-

(3) Οι Αγγλοι κληηγοί ποτίς δεν κληηγουν περισσότερα, μήτε ντουφεκίζουν πουλιὰ καθισμένα, παρὰ πάντα στο φτερό.

τές του δὲν ἔχτιζε φωλιὰ ἀπάνου στῶν Χριστιανῶν τὰ σπῖτια, παρὰ πάντα στῶν Τούρκων. Δὲ θυμῶμαι νὰ εἶδα μίτη ἕνζ λελέκι ὄλο τὸν κζιρὸ πὸν πέρασα

στὸ Μοριᾶ Τῶν Τούρκων ἀλήθια ἢ στοργὴ πρὸς τὰ πετεινὰ εἶναι χαρακτηριστικὸ τους καλόκαρδο». (Συνέχεια) ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

ΔΗΜ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΟΙΞΗ

(6)

— Ἀγὲ τί; σοῦλεγε σὺν ξαφνιζόσουνα μὲ τὰ ταξίματά του. Ἀλὰ Ρήγα θὰν τὸ πᾶμε; Ρήγα, μὲ τὰ μέτρα, τὴ ζωὴ σου μέτρα; Μὲ τὰ μέτρα ἢ ζωὴ του, μὲ τὰ μέτρα ἢ ποιήσῃ του... Αὐτὸς θάχει ὑπολογίσει καὶ πόσους πούντους πρέπει νάιναι ἢ χωρίστρα σου!... Νὰν τὴνὲ βράσιω ἐγὼ τέτιζ ζωὴ!...

Ὁ Βαρνάς βρήκε τὸ Ρήγα στὸ γραφεῖο του. Τοῦ μπιστεῖτηκε τὸ τί ἴθιλε, ὁ Ρήγας τὸν ἄκουσε προσεχτικᾶ, σκέφτηκε λίγο, κ' ὕστερα τὸν ὑποβόλεψε πὸς νὰν τὴ συντάξει τὴ διαθήκη του, γιὰ νὰ μὴν μπορέσει κανεὶς νὰν τοῦ τὴν προσβάλλει.

— Ἢλῆε καὶ μερικὲς ὑπογραφὲς τώρα γιὰ τὴ συμβουλὴ πὸν σοῦδωσα! τοῦπε γελαστὰ, καὶ τοῦσπρωξε μπροστὰ του μερικὰ χαρτόσημα γραμμένα, συμβόλια πελατῶνε του, νὰν τὰ ὑπογράψει γιὰ μάρτυρας.

Ὁ Βαρνάς βγήκε ξαλαφρωμένος ἀπὸ τὸ γραφεῖο τοῦ Ρήγα.

— Μπορεῖ κανεὶς τώρα νὰ πεθάνει ἀνεπαμένος καὶ ἴσχυος! συλλογίστηκε, μὰ χαμογέλασε πικρὰ ἀμέσως, γιὰτὶ αὐτὴ ἢ σκέψη τοῦ φάνηκε κομικιὰ, παιδιᾶστικη.

— Σὰ νὰ μὴ ζεῖ γιὰ τίποτ' ἄλλο ὁ ἄνθρωπος, μονομοῦρισε, παρὰ μονάχα γιὰ νὰ συντάξει τὴ διαθήκη του!... Νὰ, ὁ σπουδαιότερος σκοπὸς τῆς ζωῆς, πὸν ἀποδείχνει θεοφάνερα πὸς τὰ ζῶα εἶναι σοφότερα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἀφοῦ δὲν τὰ σκοτίζει ὁ μπελᾶς τῆς διαθήκης!...

13

Ὅστίσο ἢ διαθήκη γράφτηκε κανονικᾶ, ὅπως τοῦ εἶχε ὑποδείξει ὁ Ρήγας, κ' ἐγινε κ' ἢ κατάθεσὴ τῆς στὸ συμβολαιογραφεῖο κανονικώτατα. Ὅλα πηγαίνανε πὰ μιά χαρὰ στὸ μαγαζὶ καὶ στὸ σπῖτι. Οἱ γκρινιὲς τῆς Ξανθίπτης δὲν τὸν ἐνοχλοῦσαν καθόλου, εἶτανε ἀσφαριζ πικρὰ, καθὼς τὶς χαραχτήριζε. Φοροῦσε τώρα θώρακα ἀτοσάλενιο, πὸν δὲν τὸνὲ διαπερνοῦσε οὔτε μετᾶλα κανονοῦ. Εἶχε κανονίσει τὶς δουλιὲς του, εἶχε κάνει τὴ διαθήκη του. Μποροῦσε, λοιπὸν, ὅποιζ ὄρα ἴθιλε, νὰ πεθάνει.

Ἐνα βράδι εἶχε τὴν κουταμάρα νὰ τὴν πεῖ τὴ σκέψη του αὐτὴ τόσο μεγάλωφια, πὸν τὴν παραξήγησε ἢ Ξανθίπτη.

— Ἐκανεὲς τὴ διαθήκη σου, λοιπὸν! τοῦ εἶπε.

Ἐκαὶ θὰ μ' ἀποκληρώνεις, βέβαια...

— Ὅχι! διαμαρτυρήθηκε ἤρεμα.

— Τότε, τί γράφεις σ' αὐτὴνε; ρώτησε.

— Δὲν μπορῶ νὰ σ' τὸ πῶ!... Θὰν τὸ μάθεις σὺν πεθάνω... .

— Σὰν πεθάνεις! τοῦπε σαρκαστικᾶ. Βέβαια, σὺν πεθάνεις, γιὰ νὰ μὴν μπορέσω νὰ διαφεντέψω τὸν ἑαυτὸ μου!... Τώρα νὰ μοῦ τὸ πῆς... Ἀπατῶ νὰ μοῦ τὸ πῆς τώρα!... Τ' ἀκούεις;... Τὸ ἀπατῶ...

Κ' ἐπειδὴ ὁ Βαρνάς σάπαινε χαμογελώντας, ἢ γλωσσάρα τῆς ξαμιολήθηκε καὶ τὰ πῆρε ὄλα σβάρνα:

— Βέβαια, δὲ σὲ σφῆρει νὰν τὸ πῆς, γιὰτὶ τὸ ξαίρω... μοῦ τὸ μαρτύρησε ἑμένα ὁ συμβολαιογράφος... Μ' ἀποκληρώνεις!... Ἀποκληρώνεις καὶ τὴν κόρη μου!... Κι ἀφήνεις ὄλο τὸ ἔχει σου σ' αὐτὲς τὶς σουρλουλοῦδες, ποῦρχονται στὸ μαγαζὶ σου καὶ σὲ ξεμυαλίζουνε... γεροπαρალიμένε... τρελοῦλιακα!... Ἀχ, μωρὲ... Καλὰ μοῦ τὰ κάνεις... Ἐπρεπε νὰ σὲ κλείσω στὸ φρενοκομεῖο ἐγὼ...

Ἐστερ' ἀπὸ τὸ βραδινὸ κατακλυσμὸ, ὁ Βαρνάς ἔπεσε στὸ κρεβάτι του, γιὰ νὰ μὴν κλείσει μάτι ὄλη τὴ νύχτα. Εἶτανε δεκάμισο πᾶνου κάτου ἢ ὄρα, σὰ διαλαμπρωθῆκε στὴν κρεβατοκάμαρά του, στὸ τᾶσινῶ του, καθὼς τὴν ἔλεγε, καὶ ἔπιπλόθηκε, ἔτσι ντυμένος καθὼς εἶτανε, στὸ κρεβάτι — κ' εἶτανε πέντε τὸ πρωτὶ, σὰ σηκώθηκε, κ' ἔρρηξε λίγο νερὸ στὸ πρόσωπό του, καὶ βγήκε, πατώντας στὰ νύχια, γιὰ νὰ μὴν ξυπνήσει τὶς ἀρχόντισσες. Τὰ πουλιὰ κελαδοῦσαν, σὰ βγήκε ἀπὸ τὸ σπῖτι του, καὶ ὁ Κανελῆς τὸν ἀκολοιθοῦσε, χαρούμενα, χοροπηδώντας.

Ὁ Βαρνάς, κρατώντας τὸ καπέλλο στὸ χέρι του καὶ ἀντσάινοντας λαΐμαργα τὴν κίγινὴ μαγιατικὴ δροσιὰ, προχώρησε μὲ δῆμα ἀργὸ στὰ κλουτουροῦ, τὴν ξαίροντας καὶ αὐτὸς γιὰ τοῦ. Ὁ Κανελῆς διὸ τρεῖς φορὲς δοκίμασε νὰ πηδήξει πᾶνω του, καὶ νὰν τοῦ γλείψει τὰ χέριζ, καθὼς τὸ συνήθιζε μὰ νιώθοντας τὸν ἄκεφο, σάχασε καὶ ἀρχίησε καὶ αὐτὸς, ὁ δόλιος, νὰ κανονίσει τὴν περπατησιὰ του σύμφωνα μὲ τὸ δῆμα του τ' ἀργὸ.

— Ἐνα σκὺλὶ κεῖ, καὶ σέβεται τὸν νόνο μου, κ' οἱ ἀδρῶλοι τὸν περιφρονοῦνε καὶ τὸνὲ βρίζουνε! συλλογίστηκε ἀντακουφιστικᾶ καὶ ξακολοῦθησε τὸ δρόμο του.

Τραβοῦσε πρὸς τὸ ἀνατολικὸ περιγιάλι, πέρασε διὸ τρεῖς χλασμένους ἀνεμόμυλους, ἀφίνοντίς τους στὰ δεξιά του, ἀνέβηκε, χωρὶς νὰν τὸ νιώσει, τὴ μικρὴ ἀνηφοριὰ, καὶ μόνο σὺν ἄφησε τὰ σπῖτια καὶ τὰ ξοχικὰ καφενεδάκια καὶ βγήκε ἔξω, στ' ἀνοιχτὰ, ἀφίνοντας πίσω του καὶ τὸ στενόμακρο γεφύρι, πὸν εἶτανε χτισμένο στὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ, πᾶνω ἀπὸ μιά ρεματιὰ ἀπτόμη, πὸν τέλιωνε στὴ θάλασσα — μόνο τότε, σὺν πέρασε καὶ τὸ στενόμακρο γεφύρι, εἶδε πὸς τραβιότανε μοιρῶτα πρὸς τὸ Ἐλκρογιᾶλι τῆς Ἴτσας καὶ ἀνατρίχιασε.

Τὸ ἀκριγιᾶλι τῆς Ἴτσας! Ἀπὸ παιδί, ἀπὸ δεκα-